

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv,
www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020.gada 3.aprīlī

Nr.6-6/8

ATZINUMS Nr. 2020-2-10A

2019.gada 23.decembrī tiesībsargs saņēma pašvaldības deputāta iesniegumu, kurā rakstīts, ka reģionālajā laikrakstā tika ar viņu publicēta intervija kā domes deputātu. Pēc personas iesnieguma deputāts tika uzaicināts uz Ētikas komisiju, kur viņš sniedza savu viedokli un atbildēja uz komisijas jautājumiem. Ētikas komisija atzina, ka pārkāpts Ētikas kodekss. Ētikas komisijas lēmums nav pārsūdzams vai apstrīdams. Deputāts uzskatīja, ka tādējādi ir ierobežota viņa tiesības uz vārda brīvību.

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11.pantu tiesībsarga funkcijas cita starpā ir veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību; veicināt labas pārvaldības principa ievērošanu valsts pārvaldē; sekmēt sabiedrības informētību un izpratni par cilvēktiesībām.

Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs lūdza skaidrojumu pašvaldībai.

Ētikas komisijas lēmumā uzsvērts, ka publiski pausta kritika vai skarbs viedoklis viennozīmīgi var negatīvi ietekmēt pašvaldības amatpersonu vai darbinieku, uz kuru tas attiecas, it īpaši tādā gadījumā, ja publiskotā informācija ir pilnīgi vai daļēji nepatiesa. Šāda rīcība ir uzskatāma kā goda un cieņas aizskaršana. Savā vēstulē tiesībsargam pašvaldība norāda, ka pēc Publikācijas ievietošanas laikrakstā pie domē vērsās vairāki Pašvaldības darbinieki ar lūgumu veikt nepieciešamās darbības Pašvaldības darbinieku interešu aizstāvībai, jo daļa no Publikācijas izteikumiem un salīdzinājumiem pirmšķietami ir nepamatoti un aizvainojoši.

Normatīvais regulējums

Latvijas Republikas Satversmes 100. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 10.panta pirmās daļas pirmais teikums paredz, ka ikvienam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības netraucēti saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez iejaukšanās no sabiedrisko institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka vārda brīvība aptver ļoti plašu jomu.¹ Tiesa ir arī uzsvērusi saikni starp vārda brīvības apjomu un demokrātijas līmeni valstī, secinot, ka, attīstoties demokrātijai, ir tendence paplašināties arī tiesībām uz vārda brīvību.² Vienlaikus norādāms, ka vārda brīvība nav absolūta un tā ir ierobežojama. Tomēr vārda brīvības ierobežošana nedrīkstētu kļūt par valstu ikdienišķu praksi.³

Latvijas Republikas Satversmes 116.panta pirmais teikums paredz, ka personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Konvencijas 10.panta otrā daļa noteic, ka, tā kā šo brīvību īstenošana ir saistīta ar pienākumiem un atbildību, tā var tikt pakļauta tādām formalitātēm, nosacījumiem, ierobežojumiem vai sodiem, kas paredzēti likumā un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai morāli, aizsargātu citu cilvēku reputāciju vai tiesības, nepieļautu konfidenciālas informācijas izpaušanu vai lai saglabātu tiesas autoritāti un objektivitāti.

Latvijas Republikas Satversmes 95.pantā norādīts, ka valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Konvencijā nav atsevišķa panta par cilvēka goda, cieņas un reputācijas aizsardzību, taču Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka personas reputācija veido daļu no viņa/viņas personīgās identitātes un psiholoģiskās integritātes un tādējādi iekļaujas tiesībās uz privāto dzīvi saskaņā ar Konvencijas 8.pantu.⁴

Vērtējums pārbaudes lietā

Jānorāda, ka tiesības uz vārda brīvību un tiesības uz goda, cieņas aizsardzību, reputāciju, bauda vienādu aizsardzību. Lai izvērtētu iespējamu pretrunu starp abām tiesībām, atkarībā no lietas apstākļiem jāņem vērā vairāki faktori:

1. Ieguldījums sabiedrību interesējošā debatē;
2. Cik lielā mērā nodarīta sliktā slava;
3. Publikācijas saturs;

¹ Satversmes tiesas 2003.gada 5.jūnija spriedums lietā 2003-02-0106. 1.punkts.

² Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā 2003-05-01. 33.punkts.

³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 363.lpp.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 15.novembra spriedums lietā Pfeifer pret Austriju. Nr. 12556/03.

4. Konkrētās personas iepriekšējā uzvedība;
5. Publikācijas saturs, forma un konsekvences;
6. Kādā veidā informācija ir iegūta;
7. Publikācijas ticamība;
8. Soda smagums.

Vērtējums konkrētajā pārbaudes lietā tiks veikts, neizdalot katru kritēriju atsevišķi.

Rakstā deputāts kritiski izsakās par pašvaldības pieņemtajiem lēmumiem. Deputāts min, ka domes priekšsēdētāji nav bijuši noteicēji domē, priekšplānā ir bijušas kādas cilvēku grupas intereses.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk arī – ECT) judikatūrā uzsvērts, ka attiecībā uz Konvencijas 10.panta otro daļu ierobežojumi politiskajai runai vai sabiedrību interesējošai debatei ir jātulko šauri. ECT ir atzinusi, ka demokrātiskā sabiedrībā politiķiem un valsts amatpersonām ir jāuzņemas lielāka kritika nekā vidusmēra iedzīvotājiem, jo “(..) atšķirībā no privātpersonas politiķis neizbēgami sevi nostāda katra vārda un rīcības ciešā uzraudzībā gan no žurnālistiem, gan sabiedrības, un tādēļ viņam jābūt ar lielāku tolerances pakāpi. (..)”⁵ Politiķi un valsts amatpersonas realizē valsts varu, un brīva pieeja informācijai un atklātas politiskās diskusijas par dažādiem valsts pārvaldes jautājumiem ir priekšnoteikums, lai sabiedrība varētu kontrolēt to, ka valsts amatpersonas tām deleģēto varu neizmanto ļaunprātīgi. Tiesa ir secinājusi: “Demokrātiskā sistēmā valdības rīcībai vai nolaidībai ir jābūt pakļautai stingrai uzraudzībai ne tikai no likumdošanas un tiesu institūciju, bet arī no preses un sabiedrības puses.”⁶

Būtisks ir ne tikai strīdā iesaistīto personu statuss, bet arī jautājuma sabiedriskā nozīmība, saistībā ar kuru aizskarts personas gods un cieņa. Tādēļ valsts amatpersonu un politiķu kritikas robežas būs plašākas, ja apstrīdētie izteikumi attiecas uz viņiem uzticēto valsts pienākumu izpildi. Savukārt attiecībā uz politiķu privāto dzīvi pieļaujamas kritikas robežas būs šaurākas un aizskarošu izteikumu lietošana būs pamatojama tikai tad, ja to konkrētā gadījumā attaisno sabiedrības intereses.⁷ Publikācijā Deputāts skarbi izsakās par pašvaldību un kritizē lēmumu pieņemšanas procesus un pašus lēmumus, tomēr Publikācijā nav iztirzāta šo personu privātā dzīve.

Vietējo pašvaldību pārvaldība, pašvaldības amatpersonu rīcība nešaubīgi ir sabiedrību interesējošs temats. Vārda brīvības un reputācijas balansu attiecībā uz pašvaldības kritiku ECT veikusi nesenā spriedumā lietā Brzezinskis pret Poliju⁸. Polijas pašvaldību vēlēšanās 2006.gadā Zenons Brzezinskis sastādīja bukletu, kurā kritizēja pašvaldības domes vadību (mēru un padomnieku) par vairākiem projektiem, ūdensapgādes sistēmu, par neizdevīgi noslēgtajiem līgumiem un

⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1986.gada 8.jūlija spriedums lietā Lingens pret Austriju. Nr. 9815/82. 42.rindkopa.

⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992.gada 23.aprīļa spriedums lietā Castels pret Spāniju. Nr. 11798/85. 46.rindkopa.

⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 366.lpp.

⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019.gada 25.jūlija spriedums lietā Brzezinskis pret Poliju. Nr. 47542/07.

pašvaldības subsīdiju saņemšanu savai privātajai kompānijai. Polijas tiesa norādīja, ka bukletā paustās ziņas ir nepatiesas un pārkāpj vēlēšanu propagandas pieļaujamās robežas. Taču ECT secināja, ka pārkāpts Konvencijas 10.pants, jo buklets tika izplatīts vēlēšanu kampaņas laikā, tajā bija runa par svarīgu tēmu – pašvaldības pārvaldību. ECT arī uzsvēra, ka valdības rīcības brīvība, lai ierobežotu šāda veida izteicienus, ir ļoti limitēta. ECT nevarēja pieņemt Polijas tiesu argumentu, ka Brzezinska kungam vajadzēja pārbaudīt apgalvojumu patiesību pirms to izplatīšanas. ECT atzina, ka valoda bukletā nebija vulgāra vai aizvainojoša un iekļāvās pārspīlējumu un provokāciju robežās.

Tiesību uz vārda brīvību saturs ietver arī tādu informāciju, ko sabiedrības vairākums uzskata par nepieņemamu. ECT ir uzsvērusi, ka “vārda brīvība attiecināma ne tikai uz “informāciju” vai “idejām”, kas tiek uztvertas labvēlīgi vai neitrāli, bet arī uz tām, kas apvaino, šokē vai uztrauc valsti vai kādu sabiedrības daļu. Tādas prasības izvirza plurālisms, tolerance un iecietība, bez kuriem nav iedomājama demokrātiska sabiedrība.”⁹

Deputāta izteikumi izskan kā pārmetums Pašvaldības darbiniekiem, par, iespējams, paviršību un nekompetenci. Nav apšaubāms, ka darbinieki, tehniskais personāls neiekļaujas plaši apspriežamo politiķu un amatpersonu lokā. Tomēr Deputāts Pašvaldības domes darbiniekus nav nosaucis vārdā. Tātad šie izteikumi ir uzskatāmi par vispārīgiem, jo darbiniekus bez papildu identifikatoriem nav iespējams atpazīt.

Vērtējot izteikumu ierobežošanas nepieciešamību, ir jānošķir fakti un viedokļi. Turklāt vienā rakstā var būt ietverti gan fakti, gan, pamatojoties uz tiem, pausts viedoklis. Lai nošķirtu viedokļus un faktus, jāņem vērā ne tikai apstrīdēto izteikumu gramatiskā interpretācija, bet plašāks publikācijas vai izteikumu konteksts un izteikuma autora mērķis. Nozīme piešķirama arī apstāklim, kā šos izteikumus uztvertu neitrāls lasītājs. Būtiski viedokļus un faktus nošķirt tāpēc, ka atšķiras to apstrīdēšanas veids un pieļaujamības izvērtējums. Ja kāda persona pauž faktus, kas ceļ neslavu kādai personai, tad indivīds var prasīt, lai persona pierāda savu apgalvojumu atbilstību patiesībai.¹⁰ Taču citāda prakse ir piemērojama, ja tiek apstrīdēts personas viedoklis. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka viedoklis ir subjektīvs kādas personas vai notikuma vērtējums, tādēļ prasību pierādīt tā atbilstību patiesībai nav iespējams izpildīt un tā jau pati par sevi ir uzskatāma par vārda brīvības pārkāpumu.¹¹

Publikācija ir jāuztver kā kritisks Deputāta viedoklis par pašvaldības administrāciju, amatpersonām, darbiniekiem. Paužot savu viedokli, deputāti veido dialogu ar iedzīvotājiem un sabiedrību. Deputātam tika liegta iespēja publicēt savu

⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1976.gada 7.decembra spriedums lietā Handyside pret Lielbritāniju. Nr. 5493/72. 48.rindkopa.

¹⁰ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 367.lpp.

¹¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1995.gada 26.aprīļa spriedums lietā Prager un Oberschlick pret Austriju. Nr. 63. Rindkopa.

viedokli pašvaldības izdevumam. Šāda pašvaldības rīcība ir vērtējama kritiski. Arī Ētikas komisijas lēmumā pieņemtais, ka pašvaldības mājaslapā publicējami deputāta Ētikas kodeksa pārkāpumi (minot Deputāta vārdu, uzvārdu, amatu un atsauci uz Ētikas komisijas atzinuma datumu un atzinumā norādītos pārkāptos Ētikas kodeksa punktus) rada atvēsinošu efektu deputāta tiesībām uz vārda brīvību. Aizstāvot savu pozīciju, pašvaldības administrācijai iespējams publicēt savu viedokli un argumentus, nevis izskatīt jautājumu Ētikas padomē.

Secinājums: Ar pašvaldības Ētikas komisijas lēmumu, liekot publicēt pašvaldības mājas lapā deputāta Ētikas kodeksa pārkāpumus (minot Deputāta vārdu, uzvārdu, amatu un atsauci uz Ētikas komisijas atzinuma datumu un atzinumā norādītos pārkāptos Ētikas kodeksa punktus) ir ierobežotas deputāta tiesības uz vārda brīvību.

Ar cieņu

Tiesībsargs

J. Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu